

Науково-практичний
круглий стіл

**Сучасні виклики для
міграційної політики:
правові, освітні та історичні
аспекти**

Co-funded by
the European Union

Суми 2023

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

**СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ:
ПРАВОВІ, ОСВІТНІ ТА ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ**

Матеріали
науково-практичного круглого столу
(Суми, 24 червня 2023 року)

Суми
Сумський державний університет
2023

Редакційна колегія:

В. М. Завгородня, кандидат юридичних наук, доцент;
А. М. Куліш, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України;
А. В. Гончаренко, кандидат історичних наук, доцент;
М. В. Плотнікова, кандидат юридичних наук, доцент
А. С. Славко, кандидат юридичних наук;
А. Л. Чернявський, кандидат юридичних наук, доцент;
О. А. Швагер, кандидат юридичних наук

Видання рекомендоване до друку рішенням вченої ради
Навчально-наукового інституту права СумДУ
(протокол № 2 від 7 вересня 2023 року)

С 91	Сучасні виклики для міграційної політики: правові, освітні та історичні аспекти : матеріали науково-практичного круглого столу, Суми, 24 червня 2023 р. / ред. колегія: В. М. Завгородня, А. М. Куліш та ін. – Суми : Сумський державний університет, 2023. – 70 с.
------	--

До збірника ввійшли наукові статті та повідомлення викладачів, студентів, учених та аспірантів ЗВО і наукових установ, викладачів закладів вищої та фахової передвищої освіти, вчителів шкіл, виголошені під час проведення науково-практичного круглого столу «Сучасні виклики для міграційної політики: правові, освітні та історичні аспекти», присвяченого актуальним питанням європейської міграційної політики, історії та права і проведеного в межах реалізації освітнього проєкту «101098859-EU4Migration-ERASMUS-JMO-2022-HEI-TCH-RSCH-UA-IBA / ERASMUS-JMO-2022-HEI-TCH-RSCH «Міграційна політика та право ЄС у контексті цілей сталого розвитку» напрямку «Жан Моне» програми Еразмус +».

Позиція організаційного комітету не завжди збігається з міркуваннями, висловленими учасниками. В збірнику збережено авторські орфографію, пунктуацію та стилістику. Відповідають за достовірність даних та додержання принципів академічної доброчесності учасники науково-практичного круглого столу.

The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

ЗМІСТ

<i>Бичай Р. Р.</i> ДЕРЖАВНА МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ	4
<i>Drakokhrust T. V., Parashchuk V. I.</i> LEGAL STATUS OF CITIZENS WHO WERE DISPALED WITHIN THE TERRITORY OF UKRAINE DURING THE WAR: THREATS AND CHALLENGES. 7	
<i>Гончаренко А. В.</i> МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА ФРАНЦІЇ ПІД ЧАС «КРИЗИ БІЖЕНЦІВ» 2015–2017 РР.	10
<i>Гуляєва Л. П.</i> ПІДПРИЄМНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОК- ВИМУШЕНИХ МІГРАНТОК В УКРАЇНІ ТА ПОЛЬЩІ	13
<i>Дегтярьов С. І.</i> УКРАЇНЦІ-МІГРАНТИ У КРАЇНАХ ПІВНІЧНОЇ ТА ПІВДЕННОЇ АМЕРИКИ: ДОСВІД САМООРГАНІЗАЦІЇ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.)	17
<i>Завгородня В. М.</i> РОЛЬ РІШЕННЯ ЄСПЛ У СПРАВІ «СЗУРОВЕЦ ПРОТИ УГОРЩИНИ» У ФОРМУВАННІ МЕДІА-ПОЛІТИКИ ЩОДО ПРОБЛЕМ МІГРАЦІЇ	20
<i>Качур В. О.</i> ДО ПИТАННЯ ПРО МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ПІДХОДИ У ДОСЛІДЖЕННІ ТЕОРІЇ МІГРАЦІЇ	23
<i>Корнева Т. В.</i> ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ ПОСЛІДОВНОГО ВІДНОВЛЕННЯ І ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ. 25	
<i>Кузьмін Д. В., Весперіс С. З.</i> СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ ЗАХИСТУ ПРАВ НЕПОВНОЛІТНІХ МІГРАНТІВ ПРИ ОТРИМАННІ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ	28
<i>Lukianets-Shakhova V. S.</i> CURRENT CHALLENGES TO EU MIGRATION POLICY	31
<i>Лук'янихіна О. А.</i> ВИКЛИКИ МІГРАЦІЇ ТА МОЖЛИВОСТІ ПРОГРАМ ОСВІТНІХ ОБМІНІВ ЄС	34
<i>Міщенко М. В.</i> ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ МІГРАЦІЇ З УКРАЇНИ ДО ЄС	38
<i>Протсавицька Л. С.</i> ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ ТА ЗАХИСТ ЇХ ПРАВ В УКРАЇНІ	42
<i>Рассохіна А. М.</i> МЕДІЙНИЙ ПОРТРЕТ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ: АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД	44
<i>Сіньова Л. М.</i> ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ	48
<i>Славко А. С.</i> ПОНЯТТЯ «СЕРЬОЗНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ЗАГРОЗИ» В МІГРАЦІЙНОМУ ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	51
<i>Славко О. О.</i> ПРАВО ВПО НА ОСВІТУ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ	54
<i>Товстий В. О.</i> ІМПЕРСЬКИЙ НАРАТИВ У СЕРЕДОВИЩІ СУЧАСНОЇ РОСІЙСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ	56
<i>Швагер О. А.</i> ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ «ВИМУШЕНА МІГРАЦІЯ»	60
<i>Тодоров І. Я.</i> ЄВРОПЕЙСЬКА БЕЗПЕКА В КОНТЕКСТІ МІГРАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ	62
<i>Циватий В. Г.</i> КОНЦЕПТ «МІГРАЦІЯ» І МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В МОНДІАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ ХХІ СТОЛІТТЯ: ІСТОРИЧНИЙ, ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИЙ І МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТИ	65

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ ПОСЛІДОВНОГО ВІДНОВЛЕННЯ І ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Корнева Т. В.

кандидат юридичних наук, доцент

*Національний університет водного господарства та природокористування
м. Рівне*

Глобальний розвиток світу, нові цивілізаційні виклики, збройна агресія російської федерації та пов'язані із нею воєнно-політичні, економічні, соціальні проблеми призвели до необхідності переміщення з зони бойових дій та прилеглих до неї територій величезної кількості людей. Для України інститут внутрішньо переміщених осіб (далі ВПО) та мігрантів не є новий, адже наша держава зіштовхнулася з ним ще в 2014 року, але за інших умов, та в значно менших масштабах. Тобто, умовно можна говорити про дві категорії ВПО і мігрантів: тих, хто змушений залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків локального збройного конфлікту, тимчасової окупації, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру до 24 лютого 2022 року і після цієї дати – у зв'язку з широкомасштабною збройною агресією російської федерації проти нашої держави.

Слід зазначити, що і до війни з України щороку лише до країн Євросоюзу легально мігрували по 600 тис громадян. Скорегувавши цю цифру, наприклад, на 20%, щоб врахувати нелегальних мігрантів, отримаємо 7 млн громадян, які емігрували б з країни в наступні десять років, якби не було війни. Після початку великої війни, за оцінками ООН, з України виїхали і не повернулися 4,86 млн людей. Додайте до цього втрати під час боїв. Таким чином, у нашій державі в наступні десять років

вимальовується катастрофічний дефіцит людей економічно активного віку в розмірі мінімум 9,2 млн осіб порівняно з довоєнним 2021 роком [1].

Один з перших наслідків міграційної хвилі – фінансовий. Мільйони українців, виїхавши за кордон, починали розраховуватися там своїми українськими банківськими картками, що призвело до масштабного відпливу валюти. Проте НБУ, хоча із запізненням, заморозив офіційний курс валют і вжив жорсткі валютні обмеження, що дозволило тримати ситуацію відносно контрольованою. Однак державі довелося дорого заплатити за цю умовну стабільність, витративши за 2022 рік понад 28 млрд. дол. золотовалютних резервів.

Проте хвиля біженців з України не схожа на попередні міграційні кризи, які спіткали Європейський континент у 21 столітті. Відмінність у тому, що більшість українських біженців – жінки працездатного віку з вищою освітою, їх діти та студенти.

За розрахунками ООН та економістів, частина учнів становить 28-44%. Це створює додатковий тиск на бюджети держав, оскільки їм необхідно здійснювати додаткові видатки на освіту українців та їх адаптацію. Проте у країнах ЄС є широке політичне розуміння того, щоб надавати українським біженцям можливість вступати до університету без плати за навчання.

В Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом закріплено необхідність активізації співпраці України та ЄС у сфері вищої освіти, зокрема з метою реформування та модернізації системи вищої освіти, сприяння зближенню у сфері вищої освіти в рамках Болонського процесу, покращення якості та підвищення важливості, спрощення доступу до вищої освіти; поглиблення співробітництва між закладами вищої освіти, активізації мобільності студентів та викладачів [2].

Захист прав вразливих категорій населення в час війни є надзвичайно важливою задачею для міжнародного співтовариства. Європейські нормативні та законодавчі документи, такі як Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод, Женевські конвенції та Директива Європейського Союзу про права жертв злочинів, встановлюють стандарти та заходи, спрямовані на захист прав цих категорій населення. Проте, важливо зазначити, що наряду з прийняттям таких документів, необхідно забезпечити їх ефективну реалізацію та дотримання в країнах-учасницях та в Україні, яка рухається в ЄС. Тільки тоді ми зможемо забезпечити справедливість та захист прав людей у ситуаціях війни та післявоєнний період.

Слід відмітити, що фінансування освіти і до війни не досягало мети державної політики України в цій сфері, а саме: всебічного розвитку, навчання, виховання, виявлення обдарувань та соціалізації особистості, а з початком повномасштабної збройної агресії російської федерації ситуація значно ускладнилася. У перші дні повномасштабної війни освітній процес в українських університетах було призупинено. Багато викладачів та студентів були змушені терміново виїжджати як до більш безпечних регіонів України, так і за її межі. Через обстріли зазнали руйнувань будівлі багатьох українських закладів освіти. Україна, як і у 2014 році, після анексії Криму та початку воєнних дій на Донбасі, стикнулася з питанням переміщення діяльності університетів на підконтрольну територію. Все це змусило адаптувати освітній процес до нових умов.

14 грудня 2022 року Комітет міністрів Ради Європи схвалив План дій для України «Стійкість, відновлення та реконструкція» на 2023–2026 рр., який передбачає надання підтримки та сприяння, зокрема, в «посиленні спроможності органів управління освітою на національному, місцевому та інституційному рівнях для забезпечення участі та інклюзивної системи управління освітою, яка гарантує рівний доступ до якісної освіти для всіх» [3], а також у «підтримці закладів вищої освіти у зміцненні відкритої та інклюзивної системи вищої освіти, здатної сприяти розвитку згуртованих і демократичних суспільств на місцевому рівні, включаючи також

підтримку студентських проектів та ініціатив, які сприяють лідерству та демократичній участі в публічному управлінні» [4].

Зниження під час війни дієвості фінансових інструментів унеможливило проведення політики в галузі освіти в нормальному режимі, а висока невизначеність, спричинена війною, також ускладнює прогнозування бюджетних процесів з прийнятною імовірністю. У 2022 році масштабні відпливи валюти з України допомогли перекрити міжнародні партнери, які надавали держбюджету мільярдні кредити і гранти. Крім того, в економіку надходила валюта від трудових мігрантів. Так, у мирні 2020-2021 роки «заробітчани» щомісяця переказували в Україну 1 млрд дол. Як не дивно, але велика війна майже не вплинула на ці перекази.

Проте, навіть попри стабільні надходження від «заробітчани», саме 2022 рік став, мабуть, першим, коли витрати українців за кордоном перевищили перекази в Україну.

На сьогодні, вимушена міграція працездатного населення допомагає зберегти людський капітал, економіці проходити наслідки терористичних атак, а уряду – оплачувати все необхідне для перемоги. Проте після війни повернення українців має стати пріоритетним завданням для влади і тут необхідно задіяти усі можливі фінансові інструменти для його виконання шляхом поєднання приватних та публічних інтересів. Деретуляція та спрощення умов для ведення бізнесу, не на словах, потрібні, аби колишні мігранти могли швидко відкрити власну справу, особливо доступності кредитів. Зараз для отримання позики в банку бізнесу потрібно надати 29 документів.

Стосовно освіти, то державі вже сьогодні слід подбати про те, аби діти вимушених мігрантів не втрачали зв'язок з батьківщиною. Активний розвиток програм дистанційного навчання дітей чи паралельного індивідуального навчання за українською програмою дозволить дитині обирати між іноземним та українським вищим навчальним закладом, а студентам можливість навчатися паралельно в іноземному та українському учбовому закладі. Наразі, ЄС активно фінансує освіту та проживання української молоді, а українські батьки дедалі частіше подумують відправляти дітей за кордон.

Проте в цьому є і позитивна сторона для України, отже три роки університетської освіти для випускників шкіл – і в тебе готовий платник податків на найближчі 40 років з міцним здоров'ям (відсутність психологічних травми від війни), на якого не треба витратити 12 років фінансування шкільної освіти, бо за вас це зробила інша держава.

Але слід зазначити, якою б ефективною не стала міграційна політика нашої держави, потрібно розуміти, що всіх українців, які виїхали за кордон, назад повернути не вдасться, а саме тих, які вже освоїлися на новому місці, а через це держава має задуматися і про залучення мігрантів з інших країн в українську економіку.

Фінансування у сфері освіти потребує не тільки бюджетних коштів, міжнародних грантів та пільгових кредитів, а й фінансових джерел від приватного бізнесу, яке має бути спрямоване насамперед:

- на подоланні руйнувань закладів освіти;
- трансформації мережі закладів освіти, яка відповідатиме соціальним та економічним потребам України у післявоєнний час;
- підвищенні якості сучасної освіти з врахуванням досвіду ЄС;
- підтримці забезпечення інноваційного навчального та дослідницького середовища;
- посиленні співпраці з роботодавцями.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Троценко І. Чому Україні потрібен мільйон мігрантів щороку. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/04/17/699148/> (час звернення 21 червня 2023 року)
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#n2591 (час звернення 21 червня 2023 року)
3. Council of Europe Action Plan for Ukraine “Resilience, Recovery and Reconstruction” 2023–2026. Adopted by the Committee of Ministers on 14 December 2022 at the 1452nd meeting of the Ministers’ Deputies. URL: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680a96440.
4. Там само (час звернення 21 червня 2023 року)